

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

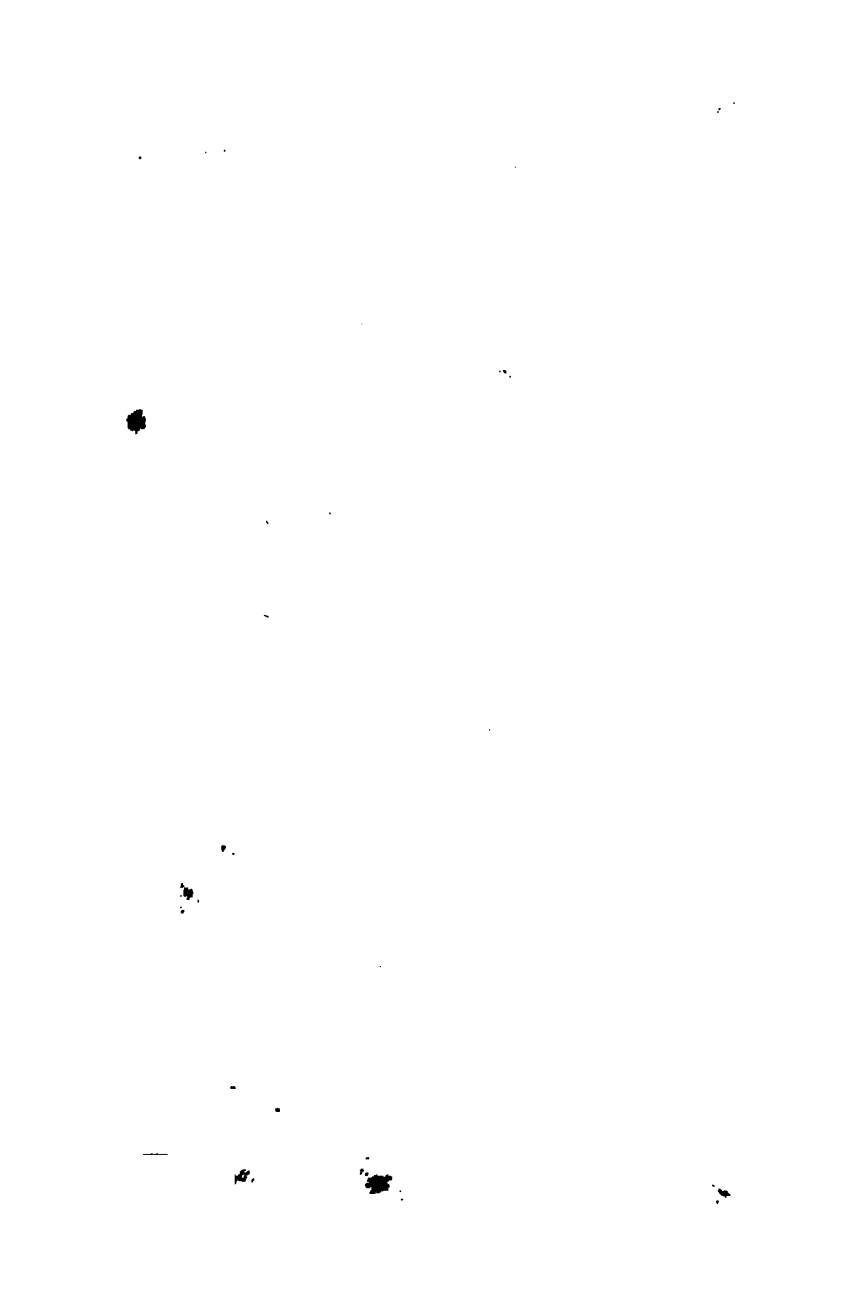
About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

THE AZTECS. 129

PRÆMIO GAISFORDIANO DONATA.

AUCTORE

GUL. WALLACE,

E COLL. BALL.

14

Ἱστορίας ἀπόδεξις ἦδε, ὥς μήτε τὰ γενόμενα ἐξ ἀνθρώπων τῷ χρόνῳ ἐξίτηλα γένηται μήτε ἔργα μεγάλα τε καὶ θωυμαστά, τὰ μὲν Ἰβηρσι τὰ δὲ βαρβάροισι ἀποδεχθέντα ἀκλεῶ γένηται, τὰ τε ἄλλα καὶ δι' ἣν αἰτίην ἐπολέμησαν ἀλλήλοισι.

Ἐκκονίι:

T. ET G. SHRIMPTON.

1867.

N I K H.

Μετὰ δὴ τὸν πρῶτον ἐπ' ἡλίου δυσμὰς καὶ ὕστερον Ἀμερικὴν οὐνομαζομένην χώραν στόλον ἀπικόμενον, ἐγένετο ἐπὶ Μεσσηνικοῦς Κορτησίου ἔλασις· ἀκμαζόντων γὰρ τῶν Ἰβήρων πρηγμάτων καὶ ὠρμημένων πάντων ἐπὶ ναυτιλίῃν τε καὶ γῆς ζήτησιν, ἀπέπλωσαν οἳ τε ἄλλοι καὶ δὴ καὶ Κορτήσιος ἐπαερθεὶς λόγιοις τοὺς ἀπηγέοντο οἱ τὰ ἐπέκεινα τοῦ Ὠκεανοῦ θεησάμενοι· τάχα δ' ἂν αὐτὸς ἀσχύλλοι τῇ κατ' οἶκον ἀεργίῃ· ἦν Ἰβηρ μὲν γένος, συνοικιστὴς δὲ τῆς Κούβης. ταύτης δ' ὢν τῆς νήσου ὑπαρχος, ἐπιθυμήσας γῆν ἄλλην βασιλεῖ προσκτήσασθαι καὶ τι καὶ αὐτὸς κερδήσαι, τοῦτο μὲν συνέλεξα χεῖρα μεγάλην, τοῦτο δὲ Κορτήσιον ἀπέδεξε τοῦ στόλου στρατηγὸν, δόκιμον ἔοντα ὁμοία τῷ μάλιστα· οὗτος μὲν νυν ἐπὶ τὴν ἡπειρον ἐξέπλωσε.

Ὡς δέ φασι οἱ λόγιοι, ἦν ἡ Ἀμερικὴ τὸ πρῶτον Ἀτλαντὶς καλυμμένη νήσος πρὸ τῶν Ἡρακλείων στηλέων κειμένη μαλιστὰ κη· ἥ δὲ φαίνεται πολλῶν τε ἄλλων κρατέουσα νήσων καὶ τῆς ἡπείρου μερέων μέχρι τε Αἰγύπτου καὶ Τυρσηνίης. οἷά τε δὲ λᾶξις Ποσειδέωνος εἶδον πάντα ἀφθόνως παρ-εῖχε τὰ ἐκ γῆς ἐκφόρια πρὸς χρήσιν καὶ ἡδονὴν· ταύτῃ δὲ ἔχθρη πρὸς τοὺς ἐν Εὐρώπῃ οἰκημένους μεγάλη συνειστήκεε, συμβαλόντων δὲ οἱ νησιῶται πολλάκις μὲν ἐνίκων, τέλος δὲ πρὸς Ἀθηναίους μεγάλως προσέπταισαν· μετὰ δὲ ταῦτα σεισμῶν τε γενομένων ἐξαισίων καὶ κατακλυσμῶν, συνέβη νυκτὸς μίης τὴν Ἀτλαντίδα κατὰ τῆς θαλάσσης δύσαν ἀφανισθῆναι· ταῦτα μὲν λέγουσι μυθοῖ

γέοντες, τεκμηρίω δὲ χρέωνται ὡς καταδυσάσης τῆς νήσου κάρτα ἄπορον ἐγένετο τὸ ἐκεῖ πέλαγος.

Μεσσηκῆς μὲν νυν φύσις τῆς χώρας ἐστὶ τοιγῆδε· ἐστὶ δὲ Μεσσηκὴ οὖνομα γῆς τὴν τὸ πάλαι οἴκεον Ἀστέκοι, τοῖσι δὲ ἐκλήθη τοῦτο τὸ πεδίον Ἀναχύακα. ταύτης μὲν νυν πολλαὶ τε καὶ ἀλλοδαφαὶ αἰῶραι, ἔχει δὲ ἐν ἐωυτῇ πάντα ὅσα ἐκφέρουσι χώραι πολλὸν ἀλλήλων κεχωρισμένοι, ὥστε πασέων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν αὐταρκεστάτη εἰκότως ἂν κληθεῖη· ἐστὶ γὰρ κατάγοντι ἡ φύσις τῆς γῆς εὐκαρπος καὶ ἀπονητότατα παρέχουσα ἅ τινὰ ἐκ τοῦ θερμοῦ αὐξάνεται· ἀπὸ θαλάσσης ἄνω ἰόντι ἄναντές τε τὸ χώριον καὶ ἴδῃσι παντοίησι συνηρεφές, τῇ που ψυχρότερον ἤδη γίνεται καὶ δὴ καὶ μάλα τερπνὸν πρηῒνομένου τοῦ θέρεως· ἐστὶ δὲ ἰδέσθαι ὡς ἐν χώρῃ κεχαραδρωμένη ἅμα μὲν δρύς καὶ δένδρεα ὑψηλὰ καὶ Δήμητρος καρπὸν, ἅμα δὲ ἄνθηα ποικιλώτατα· ἡ δὲ κάτω, ἄπεδος ἐοῦσα καὶ ἐνίστε αὐχμώδης, φοίνικας ἐκφέρει ἀρτοφόρους, ἐκ τῶν σιτία καὶ οἶνον καὶ μέλι ποιεῦνται. ἔπειτα ὑπερβάς τὰ ὑψηλότατα τῶν οὐρέων, ἔνθα κάρτα ψύχεται, ἥξεις ἐς κοίλῃν χώρην· τῇ δὲ αὐτῇ ἐωυτῆς μακροτάτη ἐστὶ, στάδιοί εἰσι μάλιστα τετρακόσιοι καὶ ἐξήκοντα· ἡ δὲ γῆ πολλῶ ἄμεινον ἦν ὡς μὲν ἐμοὶ δοκέειν, τὸ πρὶν ἐκφέρουσα τοὺς καρποὺς ἢ τὰ νῦν· οἱ γὰρ Ἰβηρες, τῆς χώρας κρατήσαντες, ἐμνήσθησάν κως τῆς πατρίδος, ψιλῆς δενδρέων ἐούσης, καὶ ἦν γὰρ ἐν ἡδονῇ σφι καὶ τὰ φλαῦρα τῆς Ἰβηρίας, πάντα δένδρεα τὰ ἐν τῷ πεδίῳ κατέταμνον τοὺς τε βασιλεῖς παραδείσους· πρὸς δὲ, τὰς λίμνας ἐξήρναν αἱ τὸ πάλαι τὰς ἀρούρας ἄρδεσκον.

Πέφυκε μὲν νυν ἡ χώρα αὕτη οὕτω· οἴκεον δὲ ἔθνεα πολλὰ ἐξ ἀνέμου βορέω ἐξαναστάνα· αὐτοὶ γὰρ οὐδὲν ἔχουσι περὶ ἐωυτῶν ἀτρεκέως εἰπεῖν, εἰ μὴ ὅσον οὐναμάζοντες Ἀστλάνην τινὰ ἐν ἡ κατοικημένοι ἦσαν οἱ πρόγονοι αὐτῶν· καὶ ἐπὶ ἐμεῦ

μετεξέτεροι λέγουσι ὑπάρχειν ἐν τῇ ἄνω τῆς Μεσ-
σικῆς πόλεως ἐρήμους, καὶ δὴ καὶ οἶκός ἐστι ἐκεί-
νους τὸ πρὶν νέμεσθαι τὰ προσώτατα τῆς Ἀσίας,
προβαίνοντας δὲ ἐς τὴν Ἀμερικὴν ἀπικέσθαι· ταύ-
την δὲ ὁ λόγος αἰρέει τὸ πρῶτον ἐρήμον εἶναι, καὶ
θηρίων μούνων πληρέα· καὶ αὐτὸς ὁμολογέω, σα-
φέως εἰδὼς πολλὰ παραπλήσια ἔοντα τούτοις καὶ
τοῖσι ἐν Ἀσίῃ οἰκημένοις· κατὰ γὰρ τοὺς ἐνιαυ-
τοὺς λογισμῷ χρέωνται οἱ Ἀστέκοι οὐκ ᾧ περ οἱ
Ἕλληνες· ἀλλὰ κύκλους ποιοῦσι τῶν ἐτέων, ὁ δὲ
κύκλος δύναται ἕτεα πεντήκοντα καὶ δύο· τῶν δὲ
κύκλων εἰσὶ τέσσερα τὰ μέρεα, τῶν ὡς ἐκάστω
ἀποδεδεκται ζῶόν τι ἐγγεγλυμμένον· τετελεσμένου
δὲ τοῦ κύκλου νόμοις χρέωνται κεχωρισμένοις
τῶν ἄλλων ἀνθρώπων· κατακλασθέντων σφί ἀγαλ-
μάτων, πυρὸς δὲ ἐν οἰκίοις κατασβεσθέντος, παν-
ταχοῦ ταραχὴ γίνεται, ὡς ἐπυγειησομένης τοῦ
παντός τελευτῆς· εὐτ' ἂν δὲ σφί κοπτομένοις ἢ
τελευταίῃ ἡμέρῃ γένηται, καὶ καταφερῆς ᾗ ὁ ἥλιος,
τῶν ἱρέων πολλοὶ, δουριάλωτόν τινα εὐγενῆ ἔχον-
τες, ἐξέρχονται ἐπ' οὖρος μέγα οὐ πολὺ πόρρωθεν·
ἐνθαῦτα ἀναμείναντες τὰς πληϊάδας ἀνατεῖλαι,
αὐτὸν θύουσί τε καὶ πῦρ ἐκ τριβῆς ποιοῦντες κατα-
καίουσι· ἐκ δὲ τοῦ πυρὸς τούτου πάντα τινὰ χρῆ
τὸ ἑωυτοῦ ὑπῆψαι, κώμοις καὶ χόροις χρεώμενοι
καὶ ἐν θαλίῃσι ἔοντα· οὕτω μὲν νυν ἔτι ἐκάστω
ζῶον γίνεται ἴδιον· οἶδα δὲ καὶ αὐτὸς ἄλλα τε ἔθνηα
καὶ τοὺς Σκύθας παραπλησίοις νόμοις χρεωμέ-
νους· λέγουσι δ' ἄνδρες ἔμποροι, ἐμοὶ μὲν οὐ πιστὰ
λέγοντες ἄλλω δὲ τέφῳ ὡς εἶσι κη οἰκημένοι ἄνθρω-
ποί τινες, περικεκλημένοι οὖρεσι παντόθεν, ἐν
τοῖσι ἔτι σώζεται ἡ γλῶσσα καὶ τὰ ἱρὰ τὰ τῶν
προγεγεννημένων.

Πρῶτοι μὲν νυν ἐκ βορέεω κατέβαινον Τολτέκοι
ἐκ πλέονος χρόνου οὐδαμῶς ἀσφαλῶς οἰκημένοι
ὑπὸ δὲ τούτων ἐδεδμήατο οἰκήματά τε ἄλλα, ἐν δ'
δὴ Τούλῃ ἐπεπόλιστο, ἐνθα βασιλεὺς διαίτ
ἐποίεετο· εἰ δὲ εἰρωτῆς οἱ τινες εἶψαν οἱ

οικήματα τάδε ποιήσαντες, δεικνὺς δὴ πρὸς τείχεα ὑπὸ χρόνου τὸ πλέον ἤδη κείμενα, μάθοις ἂν Τολτέκους γενέσθαι τοὺς ταῦτα ἐργασμένους· ὅκως δὲ ἀρχιτέκτονα σημαίνειν ἐθέλοι τις, Τολτέκον φὰς λέγοι ἂν. Πόλιες γὼν Κωπάνη καὶ Μίτλα καὶ Παλένκη ἔτι ἐπ' ἐμεῦ περιῆσαν, πυραμίδων τε πολλῶν ἐνουσέων καὶ κολοσσῶν μεγάλων σὺν τύποισι ἐγγεγλυμμένοισι· τὸ δὲ σχῆμα τῆς κεφαλῆς τῇσι εἰκόσι ταύτῃσι πολλὸν ἀπηλλαγμένον ἐστὶ τοῦ παρ' ἡμῖν· τῶν δὲ βασιλῆων τὰ προπύλαια τύποισι ἐσκεύαδται ἀξίοισι λόγον· ἡ δὲ τῶν πυραμίδων κατάστασις ἦδε· γῆς πολλῆς ὕψου ἐκκεχωσμένης ἐν τῷ ἄνω ἔπεστι οἰκήματα ἴρα· οἱ δ' ὦν Τολτέκοι ἐξίτηλοι ἐγένοντο, ὅτεφ δὲ τρόφῳ οὐχ ἔχω εἰπεῖν, ἀλλὰ λέγεται ὡς λοιμῷ τε καὶ λιμῷ συστάντες οἴχοντο.

Ἐς δὲ τὴν χώραν ἀνδρῶν ἐρημωθεῖσαν ἐσέβαλλε ἔθνος ἄγριον, τῷ οὐνομα κεῖται Κικιμμέκοι· προσκεχωρηκότων δὲ αὐτοῖσι ἐνίων τῶν πρότερον ἐνοικεόντων, μάλιστα ἐς πλῆθος αὐξήθησαν· ἐπὶ δὲ τούτων συνηνείχθη πρῆγμα τοιούδε γενέσθαι. ἰκνεῦνται ἐς βασιλέα ἄνδρες ἕξ, ἰζόμενοι δὲ κατὰ τὰς βασιλῆας ἰστίας ἐδέοντο ἅμα αὐτοῖσι οἰκεῖν, μοῖράν τε τιμεῶν μετέχοντες καὶ τῆς γῆς ἀπολαχόντες· οὗτοι δὲ ἦσαν Ἀκολλυανῶν ἄγγελοι, τοῖσι καὶ ἔστι οὐνομα Τεσκουκανοί· αὐτῷ δὲ ἔαδε βουλευσαμένῳ ἐκείνους μὲν δεκεσθαί, δεξάμενος δὲ γῆς τε μετέδωκε καὶ τοῖσι τυράννοισι αὐτῶν τὰς ἐωυτοῦ δύο θυγατέρας ἔδωκε γῆμαι. οὕτω μὲν οἱ Κικιμμέκοι ἡμερώτεροι γεγονότες, ἤρχοντο ἐς τὸ μᾶλλον Ἀκολλυανοὶ καλεῖσθαι· οἷα δὲ πλήθει οὐκ ὀλίγων ἀνδρῶν, κατυπέρτεροι τῷ πολέμῳ ἐγένοντο τῶν περιοικίδων πολίων, αὐτίκα δὲ ἀνά τ' ἔδραμον καὶ εὐθηνήθησαν·

Ἐνέμοντο τὴν πρὸς βορείῳ ἐπὶ γενεᾷς πρὶν ἢ τὴν Μεσσικῶνα ὑπὸ Κορτησίου ἡλῶναι, ἔνδεκα ἀνδρῶν, Ἀστέκοι· ἐξ ἡθέων δὲ ἀναστάντες πολλὰ ἔτεα καὶ κάρτα ἐπλανέοντο, στασιάζοντες περὶ τῶν θείων

μάλιστα πάντων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν, τέλος δὲ ἑξαδρα-
 ποδίσθησαν ὑπὸ Κολλυανῶν· πρὸς δὲ ταῦτα γενο-
 μένης Κολλυανοῖσι μάχης πρὸς τοὺς πλησίον, ἐπέι-
 τε ἐμελλον ἐσσοῦσθαι, τοὺς Ἀστέκους παρέκαλεον,
 οἱ δὲ ἀκοντίοισι χρεώμενοι ἐπικαῦτοισι, μαχαίρας
 τε ἀπὸ λίθου πεποιημένας ἔχοντες, ἄνδρες ἐγένοντο
 ἀγαθοὶ· ἔστι δέ σφι νόμος μαχομένοισι ὅδε· ἀπο-
 τάμνουσι τῶν ἀντιξίων ὧτα· οὗτοι μὲν νικῶσι,
 μετὰ δὲ τοιάδε συνέβη γίνεσθαι· ἐώθασι γάρ πάν-
 τας τοὺς ἂν ζωγρήσωσι τῷ θεῷ καταθύειν· προά-
 γουσι ὧν τοῖσι προσεκέετο αὕτη ἡ ἄχαρις τιμὴ τὸν
 ζωγρηθέντα, σκευὴ πολυτελεῖ κεκοσμημένον, μετὰ
 δὲ ἐπὶ πέτρης κυκλοτερέος ὑπτιον διατείναντες,
 λίθῳ τε ὀξεί παρασχίσαντες παρὰ τὸ ἀριστερὸν
 τῶν πλευρῶν ἐξ ὧν αἰρέουσι τὴν καρδίην ἀσπαί-
 ρουσαν, ἐξελόντες δὲ ἔμπροσθε τοῦ ἀγάλματος
 καταβάλλουσι· οὕτω μὲν ὧν διαχρέωνται τοὺς ἂν
 ἐλῶσι, τὸν θεὸν ἱλασκόμενοι· θεοὺς μὲν τούσδε
 ἱλάσκονται, Ἄρεα μὲν μάλιστα, ἐπὶ δὲ Δία τε καὶ
 Ἀπόλλωνα, νομίζοντες αὐτὸν τῆς γῆς εἶναι δημι-
 ουργόν, μετὰ δὲ τούτους τοῦ ἡέρος Δαίμονα· τού-
 τους μὲν νενομίκασι, ἀγάλματα δὲ καὶ βωμοὺς
 νομίζουσι μάλιστα ποιεῖν τῷ Ἀρεῖ· τούτῳ ἐν
 πόλει πάσῃ ἱρὸν ἱδρύται, πεποιημένον ὥσπερ αἱ ἐν
 Ἀσσυρίῃ πυραμίδες, ἀναβαθμῶν τρόπον μεγίστων·
 ἔστι δὲ ὧδε· πύργος στερεὸς οἰκοδόμηται, τοῦ τὸ
 μὲν ἔσω ἐστὶ γῆς χῶμα μέγα, τὸ δὲ ἔξω ἐγκλητῇ
 λίθος ἐρυθρὸς ἢ καὶ πλίνθος, πλέθρου μὲν ὥς ἐπὶ
 πᾶν τὸ μήκος καὶ τὸ εὖρος, καὶ μέζον καὶ ἔλασσον,
 ἐπὶ δὲ τούτῳ τῷ πύργῳ ἄλλος πύργος ἐπιβέβηκε
 καὶ ἕτερος μάλα ἐπὶ τούτῳ, μέχρι οὗ τεσσέρων ἢ
 πέντε πύργων. ἀνάβασις δὲ ἐς αὐτοὺς ἔξωθεν, δι
 ἀναβαθμῶν ἐν τῇ γωνίῃ τοῦ πύργου ἐσέχει, ἀνα-
 βάντι δὲ καὶ τὸν πρῶτον κύκλῳ περιϊόντι ἔστι κατὰ
 τωὐτὸ ἐς ἄλλον ἀναβῆναι, οὕτω δὲ ἐπὶ τὸν τελευ-
 ταῖον, ἐν ᾧ νηὸς μὲν ἔπεστι μέγας, τῷγαλμα τοῦ
 θεοῦ ἐνιδρυμένον ἔχων, κατενάντιος δὲ λίθος κέεται

ὁ ἱρὸς· καὶ δύο βωμοὶ παριστέαται ἐπὶ τοῖσι οἱ ἱρέες πῦρ αἰεὶ ἀνακαίουσι. ταῦτα δὴ τότε πρησόντων, εἶδε γὰρ παρεὼν ὁ βασιλεὺς τῶν Κολλυανῶν, δεινόν τε ποιέυμενος καὶ ἐπιφθονέων τῇ πρῆξι ἔλεξε φάς· ὦ μαιφονώτατοι πάντων, ἔξιτε τὴν ταχίστην, ποιήσαντες ἔργα ἀνόςιά τε καὶ ἀνάξια ἡμέων· χάριν τε ἴστε ἔοντες κακοῦ ἀπαθές· οἱ δὲ ἐξελθόντες μετὰ οὐ πολλὸν χρόνον ἐς λίμνην μεγάλην ἱκνεύνται, ἔνθα δὴ στρατοπεδευομένοι σφί ἐγένετο τέρας τοιόνδε· ἄχερδον ἐθηεύντο ἐκ πέτρης πρὸς λίμνην ἐστεώσης πεφυκῦιαν, ἐπὶ δε αἰετὸν μέγαν τε καὶ εὐειδέα, ὅς ἐν ὄνυξι ὄφιν ἔμαρψε, τὰ πτερὰ πρὸς τὸν ἥλιον ἀναπεπταμένους· τοῦτο οἱ ἄνδρες δεκόμενοι εὐθὺς ὠρμέατο πόλιν αὐτοῦ ταύτη κτίσαι· ἦν δὲ αὕτη νῆσος, περὶ ἣν τενάγεια ἦν, ἐς δὲ σταυροὺς ἐν τῇ λίμνῃ στήσαντες τῇ μεγίστῃ τῶν νήσων πολλὰς ἐλάσσονας ἔξευξαν, τὰς διαστάσιαις λίθων στοιβάζοντες καὶ γῆν χῶσαντες· ἐπὶ τούτοισι δὲ ὑπεστεῶσι ἔδειμαν καλύβας καλαμῖνας· νήσους δὲ πλωτὰς χειροποιήτους ἐν τῇ λίμνῃ ἐφύτευον, ἰλὺν συμφορήσαντες, ἐν τῇσι δὴ ἐμπέφυκε ἄνθεά τε καὶ δένδρεα σμικρὰ· καὶ ἀπὸ πετεινῶν τὴν ζόην ἐποιεύντο, ἐκ τῆς δὲ λίμνης ἰχθύς ἀνέσπων· τούτων μὲν νῦν περὶ τοσαῦτα εἰρήσθω ὁκως τὴν πόλιν ἔκτισαν οἱ Ἀστεκοὶ, τῇ οὖνομα ἦν τὸ πρότερον Τενοχτιτελάνη, νῦν δὲ Μεσσικῶνα Ἰβηρες μετουνόμασαν.

Ἐπὶ πολὺ μὲν ὦν στάσις ἐνῆν ἔμφυλος, ἐς ὃ δυναστεύοντων τὸ πρὶν εἴκοσι τῶν Παχέων, μετέβαλον ἐς βασιλητὴν, ἐξ οὗ μᾶλλον ἤδη τοῦ λοιποῦ προυχώρεον· βασιλέα δὲ τὸν ἄν στήσονται ἰστᾶσι οὐ κατὰ γένος μοῦνον, ἀλλ' ἐπιλεξάμενοι ἐκ τῆς βασιλητῆς οἰκίης τὸν ἄν μάλιστα κατ' ἀνδραγαθίην ἱκνευμένως ἀρχὴν ἔχειν νομίζωσι· οὗτοι δ' ἄν εἴησαν ἀδελφεοὶ τοῦ ἀποθανόντος βασιλέος μᾶλλον ἢ οὐ καὶ οἱ υἱές· ἀλλὰ καὶ δι' ἀδυναμίας, ἐωυτοῖσι προσεταιρίζονται τὸν βασιλέα τῶν Ἀκολ-

λυανῶν, τὴν ἡγεμονίην αὐτοῦ στέρξαντες. οὗτοι
 μὲν νυν οὕτω κατείχοντο, χρόνῳ δὲ μετέπειτεν
 τοῦτο μὲν συνέβη Τεσκουκανοῖσι ὑπὸ τῶν Τεπα-
 νέκων ἐσσοῦσθαι, τοῦτο δὲ Ἀστέκοι Τεσκουκανῶν
 ἀποστάντες ὑπῆρχον ἀδικεῦντες· τῶν δὴ ὁ βασι-
 λέυς, γενομένης συμβολῆς, ἐς ἀπορίην κατειλημένος
 ἀποφεύγει, μετὰ δὲ ἐς λόγους τῷ πολεμῷ ἀπικνεύ-
 μενος δόλῳ μὲν αὐτὸς ἀποθνήσκει, υἱὸς δὲ δέσας ἐς
 τὴν ὕλην καταδύνει. οἱ δὲ Ἀστέκοι ἐν λόγῳ ἦσαν
 παρὰ τοῖσι Τεπανέκοισι ἐς ὃ τελευτήσαντός σφι
 τοῦ βασιλέως, παρέλαβε τὴν βασιληίην Μαξάτλης
 ἐκ τοῦ πρώτου ἀρχὴ κακῶν ἐγένετο τῷ δήμῳ καὶ
 τοῖσι βασιλεῦσι· ὁ γὰρ Μαξάτλης ἐδυνάστευε πολ-
 λὸν ἀγαυρότερον, τὸν δὲ βασιλεῖα Ἀστέκων δεινῶς
 ἐλυμαίνετο καὶ μιν ληφθέντα ἐν γοργύρῃ ξυλίνῃ
 κατέδησε· τοῦτον μὲν δὴ συμφορὴ ἐπίεσε, τὸν δὲ
 τοῦ πρότερον βασιλεύσαντος τῶν Τεσκουκανῶν
 παῖδα, τῷ δὴ ἐπωνυμίᾳ ἐτέθη Πεινήλκος, πρῶ-
 τον μὲν ἐπιτρέψας παιδαγωγῷ πατρῷϊ, τέλος
 ἐξεδίωκε, καταπειλήσας ὥς εἴ μιν ζῶντα λάμψε-
 ται οὐκέτι ἐνδοιάστως καταφονεύσει· ἐς τοσοῦτο
 ὕβριος ἐβεβήκεε ὁ Μαξάτλης· καὶ κως τὸν παι-
 दाγωγὸν ἐπιβουλεύων ὁ Μαξάτλης οὐκ ἐλάνθανε,
 ἀλλὰ οἱ τοῦτ' ἦν ἐπιμελές· ὑποθεμένου δὲ τούτου,
 δι' αὐλῶνος ἐκφεύγει καταγαίου ὁ Τεσκουκανὸς,
 φυγόντα δὲ τῷ ἀποκτείνοντί μιν ἄεθλον προ-
 τιθεῖ ὁ Μαξάτλης γυναῖκά τε εὐειδέα καὶ λᾶξιν
 γῆς μεγάλην· ὁ δὲ ἐν τοῖσι οὖρεσι εἶχε δίαιταν
 χαλεπὴν, ἀνὰ χρόνον δὲ οἱ πλανεωμένῳ ἐπεὶ τε
 ἐδόκεε παραυτίκα λαμφθήσεσθαι, συνέβη παρ-
 θένου κυρῆσαι χιᾶνον ταμνούςης· τὸ δὲ χιᾶνον
 ἔστι τῇ κριθῇ ἐμφερές, ἀπὸ τοῦ πόμα τι ποιεῦνται·
 ἀντιάσας ὧν αὐτὴν ἐλίσσεται ὑπὸ τοῖσι καλάμοισι
 μιν κατακρύψαι· τῇ δὲ ταῦτα πρηξάσῃ ἐπεγένοντο
 ἄνδρες τὸν Τεσκουκανὸν διώκοντες, τοῖσι δὴ εἰρω-
 τέουσι εἰ τὸν ἄνδρα ἐώρακε, οὐκ ἔξαρνος ἦν, ἀλλὰ

φάσκει ἰδεῖν, ἐπὶ δὲ εὖ διαβάλλει, δεικνύσα ἥ δὴθεν ἀπαλλάσσετο ἐκεῖνος· ἡ μὲν οὕτω μιν ἐσώωσε, τέλος δὲ τῷ δήμῳ τῇ τυραννίδι ταύτῃ ἀγαιομένῳ ἱμερος ἐνέστακτο τῶν πρότερον βασιλευόντων, καὶ δὴ καὶ Ἀστέκοι ἐφαίνοντο συμπρήκτορες γινόμενοι προθύμως, ὥστε διὰ μάχης ἐλθόντες οἱ Τεπανέκοι πάντως ἐσώθησαν, Ἀστέκοι δὲ ἐπεκράτεον πολλῷ πλέον ἢ αἱ ἄλλαι πόλεις· διὸ σύμμαχοι γίνονται Μεσσικῶν καὶ Τεσκουκῶν καὶ Τλακωπάνη νόμοισι τοισίδε χρεώμεναι· βοηθέειν τῇ ἀλλήλων δηλεομένη καὶ κατὰ λόγον ῥητὸν τὴν λητὴν διαδασασθαι.

Οὗτοι μὲν νυν ἐλευθερώθησαν, ὁ δὲ Πεινήλυκος τὴν βασιλητὴν ἀναλαβὼν κτείνει μὲν οὐκ ἐδικαίωσε τοὺς ἐθελοκακέοντας, κατὰ σοφίην δὲ εὐδοκιμήσας τότε καὶ μᾶλλον ἐν αἴνῃ ἐγένετο. τοῦ τὰ μὲν ἄλλα ἐῶ, τὰ δὲ μάλιστα ἄξιως ἀπηγγήσιος ἐρρήθη, ταῦτα ἐπιμνησθήσομαι· ἐὼν γὰρ ἰσχυρὸς ἀπαγορεύων μὴ ἄπτεσθαι τῆς βασιλητῆς ὕλης, ἐπεὶ παῖδα ὥρα φρύγανα ἐν τῇσι ὁδοῖσι συλλέγοντα, αὐτὸν ἐνήγε ἐς τὴν ὕλην ἐσελθεῖν, εὐπετὲς γὰρ εἶναι καὶ κεῖσθαι ἄφθονα. ὁ δὲ οὐκ ἐδέξατο τὰ ῥηθέντα, λέγων ἐκεῖνον ἀνομίην συντίθεσθαι, κελεύοντα ψαῦσαι τῶν νόμος ἔξεργε· ὁ μὲν οὕτω τὸν λόγον ἀπεμάχετο, βασιλεῖ δὲ εἰρωτέοντι ὁκοῖός τις ἐστὶ ὁ ἀπαγορεύων, κατέλεξε τὴν τρηχείαν ἐπιμέλειαν τῶν κοινῶν. ὁ δὲ ἐπεὶ τε μετεπέμψατο τοὺς γονέας τοῦ παιδὸς, αὐτοὺς ἐμακάρισε οἴου τέκνου ἐκύρησαν, καὶ τι καὶ εὐεργετήσας οὕτω τὸν νόμον ἔλυσε. λέγουσι μέντοι ἀμφὶ αὐτῷ ἔργον ἀνόσιον τοιόνδε· ἀπικόμενόν μιν ἐς ἀνδρὸς δοκίμου ἤδη γεραιτέρου ἔοντος, καὶ ἰδόντα πάρθενόν τινα καλὴν τὴν ἀρμόσασθαι ἑαυτῷ τὸν ξεῖνον, ἐρᾶν μιν ἐκείνης, ἐρῶντα δὲ, ὥς οὐκ ὅσιον εἶναι ἐκ τῆς ἰθιῆς ἀρπάσαι, στείλαι ἄνδρας ἐντειλαμένους ἐκείνῳ στρατηλασίην ποιέεσθαι ἐπὶ τοὺς Τλασκαλανούς, πρόφασιν μὲν ὥς σφεας τιμωρέεσθαι, ἔργῳ

δὲ ἐπὶ θανάτῳ προδιδόντα, τὸν δὲ ὑπονῶσαντα τὴν ἐπιχείρησιν ὅμως στρατεύεσθαι, στρατευσάμενον δὲ συμφορῇ κατέχεσθαι ἀνθελήτῳ· ἐπεὶ τε δὲ μιν οὕτω κατεργάσθαι, μετὰ οὐ πολλὸν χρόνον γάμον ἑωυτῷ συστήσαι Πεινήλυκον· ἀλλ' εὐσσης οἱ καταθυμίης τῆς γυναικὸς ταύτης παῖδες οὐκ ἐγένοντο· δι' ὃ οἱ πάρεδροι παραίνεον θύειν ἀνθρώπους, ὡς φθονεόντων οἱ τῶν θεῶν· ταῦτά κη λεγόντων, τέλος ἐνεδίδου ὁ βασιλεὺς, ἀλλ' οὐ γὰρ πλεον οἱ ἐγένετο, λέγεται δὴ μιν νηστεύοντά κοτε ἐπελθεῖν ὕπνου, καὶ οἱ δόξαι ἐν τῇ ὄψι ἐπιστάντα τὸν θεὸν θαρσύνειν· διὸ θυμῆματά τε καταγίζοντι καὶ δὴ καὶ εὐχῶλὰς ἐπιτελεόντι, οἱ κατὰ νόον ἐγένετο· πρὸς τοῦτο δὴ νηὸν ἀνέθηκε τῷ ἀγνώστῳ θεῷ, τὸν ἐκέλευσε πάντα τινὰ ἄνθεσι νομίζειν.

Κατὰ μὲν ὧν εὐνομίην, νόμους ἰσχυρῶς περιέστελλε, ζημίην ἐπιτιθεὶς θάνατον ὁμοίως μεγίστῳ καὶ ἐλαχίστῳ ἀδικήματι· δίκας δὲ ἔστησε τῶν τε ἄλλων καὶ εἴ τινες τὰ γράμματα ἐπασκέοντο, τούτους ψευδομένους θανάτῳ ἐζημίον· περὶ δὲ τῶν γραμμάτων ὧδε ἔχει ἔστι ζῶα ἐγγεγλυμμένα ἐν τοῖσι βιβλίοις, τὰ δὴ εἰκόνες εἰσὶ τῶν ἀποδεχθέντων, ἀμαθέστερόν κως τῶν Αἰγυπτίων γεγραμμένοι· ἦν δὲ τὸ δικαστήριον τοῦτο καὶ περὶ γραμμάτων κρίσιν ποιέεσθαι φερέγγυον, πρὸς δὲ, τοῖσι ἀμαθιὴν ὀφλοῦσι ζημίην ἐπεθήκατο, τοὺς δὲ σοφίης εἵνεκεν ἐξαραιρημένους ἐτίμησε μεγαλῶς· καὶ μουσικὸν ἄγουσι ἀγῶνα ἐν ᾧ μουσοποιοὶ τέχνην τὴν σφέων αὐτῶν ἀποδεξάμενοι, τὴν ἀξίην ἐδέξαντο, ἐν δὲ δὴ ὁ βασιλεὺς τῷ αἰείσματι ἐπείχέ τι ἐλλάμψεσθαι· γνώμην δὲ ἀπεφήνατο ὡς συμφορέων πληρῆς ἔστι ὁ ἀνθρωπῆιος βίος, λέγων τοιάδε· Κύκλος ἔστι τῶν ἀνθρωπῆϊων πρηγμάτων, τοὺς δὲ νῦν ἐν εὐπαθείῃσι εὐντας καταλελαβήκε ἐν περιτροπῇ ἐσωσθῆναι τε καὶ ὑπὸ γῆς καταδύναι, ὡς ταφῆς ἀπάντων εὐσσης· ποτάμους γὰρ καὶ χειμάρρους εὐντας ἴδους ἂν ἐπὶ τὸ πέρας σπεύδεσθαι, οὐδ' ἔξεστι ἐνὶ γε ἐπὶ

τὰς πηγὰς ἐπανελθεῖν· τῶν δὲ οἰχομένων οὐδ' ἂν ἔχοι τις λόγον ἄλλον δέκεσθαι, ὅτι μὴ τοὺς λογίους ἐρευνῶν· ὅπερ καὶ ἡμῖν ἐπικέεται παθεῖν, καὶ τοῖσι ἐσύστερον· ὁμῶς δὲ χρή ἐν φροντίδι λαβεῖν τὰ μετὰ θάνατον κάλλιστα γινόμενα· διὰ θανάτου γὰρ στυγεροῦ τὸ νῦν εἶναι ἔοντος ἤκομεν ἐς τὸν ἥλιον καὶ τοὺς ἀστέρας· ταῦτα μὲν φάμενος ἐσήμηνε ὡς τοῖσι θανοῦσι δώματα παρέσται ἐν οὐρανῷ· οἱ δὲ ἱρέες ἔλεγον περὶ τῶν ἐκεῖ ὡς εἰσὶ χώροι τριφάσιοι· τοῖσι μὲν ἀποδεδέχθαι ἐν σκότει αἰεὶ μένοντας ἐπιτίμια ἐκτίνειν τῶν ἐνθάδε ἀδικημάτων· ἑτέρους δὲ διὰ νούσους τινὰς οὕτω προκριθέντας ῥαθυμίης πλείστης λαχεῖν· τριτοὺς δὲ τοὺς ἐν μάχῃ πεσόντας ἢ τυθέντας ἐς τὸν ἥλιον ἰκνέεσθαι, ἐνθεῦτεν δὲ τούτων τὰς ψυχὰς ἐς τε νέφεα καὶ τὰ κάλλιστα πετεινὰ ἐσδυομένας κατὰ τοὺς ἐκεῖ κήπους στρωφᾶσθαι.

Βιώσας ὧν δὴ ἔτεα μάλιστα ἐξήκοντα ὁ Πεινήλυκος, ὡς ἔμελλε ἀποθανεῖν, συγκαλεσὰς ἐς ὄψιν τοὺς μάλιστα προσήκοντας, καὶ δὴ καὶ τὸν υἱόν, τὸν ἔδεε μετ' αὐτὸν βασιλεῦσαι, ἔτεα ὀκτῶ γεγονότα ἤδη, εἶπε τάδε· ὦ παῖ, σοὶ γὰρ παραδίδωμι τὴν βασιλιήν, ὅπως μὴ ἐν ἀλογίῃ ἔχῃς τὸν ἄγνωστον Θεόν, ἐκ τοῦ ζόην πάντες ἔχομεν· ἔλπομαι δὲ διεξελθόντος χρόνου οὐ πολλοῦ πάντας αὐτὸν τιμήσειν· νῦν δὲ τῷ σῷ ἀδελφεῷ σε ἐπιτρέπω· τῷ δὲ παιδί τούτῳ ἔφη· περὶ σεῦ μὲν πίστιν ἔχω βέβαιον· ἴσθι δὴ ἀντὶ πατρὸς τῷ σῷ ἀδελφεῷ πᾶσαν ἐπιμέλειαν παρέχων· ἐκ σέο γὰρ ἄρτηται πάντα τὰ πρήγματα τὰ ἐκείνου· κατέβαινε δὲ τάδε λέγων ἐς τοὺς παρεόντας· Τελευτήσαντος ἐμεῦ, μὴ μέγα πένθος ποιήσησθε, ἀλλὰ θαρσέοντες νόμον τὸν ὀρθιον διεξέλθετε, ἵνα τὰ ἔθνεα τὰ ὑπ' ἐμοῦ κατεστραμμένα ἐλπίδος μεγαλωσθὶ ψευσθῶσι, εἴ περ ἄρα πάντες ὡς δοκείν ἐμοί, κατ' ὑμέων ἀθυμίην κατέγνωσαν, ὑμεῖς δὲ μηδὲν μαλακὸν ἐνδόντες φαίνεσθε· τέλος δὲ ἐξιόντων τῶν ἄλλων, δακρύσας καὶ αὐτὸς οἷά τε φίλων ἀπεστερημένος, ἐτελεύτα· οὕτως

μὲν ἐτεθνήκει, ὁ δὲ παῖς ἐν οὐ πολλὸν ἔσسونι λόγῳ γέγονε, ἀγνωμοσύνη μέντοι χρεώμενος καὶ δὴ καὶ τὴν ἡσυχίην ἀσπαζόμενος ἀπέβαλε τοὺς ὁ πατὴρ κατεστρέψατο, ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀστέκων δόλῳ τε καὶ βίῃ δύνατος γίνεταί οἶον οὐδεὶς τῶν προγεγενημένων.

Κατὰ δὲ τὸν χρόνον τοῦτον ἐξεδέξατο τὴν βασιλητὴν Μοντεζούμης, ὅς, βουλόμενος παρασκευῇ εὐπρεπεστάτῃ ὀρθὴν ἀνάγειν, πολλοὺς κατεστρέψατο τῶν τὸ πεδίου νεμομένων καὶ τοὺς προσωτέρω οἰκημένους· ὥστ' εἰ διαιρέοιο ὡς πολλάκις στρατεύονται οἱ Ἀστέκοι οὐδενὸς ἄλλου εἵνεκα, εἰ μὴ ἄγρης ἀνθρώπων ἐπὶ θυσίῃσι, οὐκ ἂν ἀμάρτοις γνώμης· πυνθανόμενος γὰρ εὐρίσκω οὐδὲν ἔθνος ὁμοίως θεοσεβές ἑόν τῷ Ἀστέκῳ· τοὺς γὰρ θεοὺς καὶ περισσεύονται ἱλασκόμενοι, ἄλλας τε θρησκείας ἐπιτελεύουσι μυρίας ὡς εἰπεῖν λόγῳ· ἱρὸν δὲ ἔτος νομίζουσι κατ' ὃ τὰς θυσίας ποιεύονται· οἱ γὰρ ἱρέες κάρτα εἰσὶ συχνολί, ὥστε λέγεται ἐν τῇ πόλει γενέσθαι πεντακισχιλίους τοῦ μεγαλοῦ ἱροῦ μελεδωνοὺς ἑόντας· αὐτοὺς δὲ σφέας διεδάσαντο, ἄλλους ἐς ἄλλας θρησκείας· τῶν τοῖσι μὲν ὑποδέκεται τῶν τε χόρων ἐπιμέλειαν ποιεέσθαι καὶ πανηγυρίων εἶναι ἐπιστάτας, τοῖσι δὲ γέρας ἦν τὰ λόγια διασώζειν, καὶ γράμματα διδάσκειν, τρίτοισι δὲ τοῖσι πρεσβυτάτοισι τιμὴ τοὺς αἰχμαλώτους ἦν σφάζειν. οὕτω μὲν διαραιορημένοι ἦσαν, ἡγεμονίην δὲ πάντων εἶχον δύο ἀρχιερεῖς, οὐ πολλὸν λελειμμένοι τοῦ βασιλέως· ὁ δὲ καὶ αὐτὸς τῆς τιμῆς ταύτης κοτὲ μετεῖχε καὶ τότε στρατευομένῳ ἐπὶ τοὺς πλησιοχώρους Μοντεζούμη πάντα τε ἐχώρει εὐτυχέως, καὶ δὴ καὶ ἐχειρώθησαν χιλιάδες πολλαί· ἔστι δὲ σφι νόμος αἰσχιστος τῶν ἀκοῇ ἴδμεν· τοὺς γὰρ χειρωθέντας, ἐπεὰν θύσωσι τῷ θεῷ, ἀπ' ὧν ἔδοσαν τῷ πρῶτον ἐλόντι χρῆσασθαι ὅτι ἂν οἱ ἀρέσκηται ποιεῦντι· ὁ δὲ δεκόμενος ἐπεὰν συγκαλέσῃ τοὺς προσήκοντας ἐπὶ δεῖπνον, τὸν νεκρὸν προτίθεται· οἱ δὲ παρόντες ὁμοίως ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες·

κρέα συνενωχέονται· ποιευμένης μὲν ὦν τῆς θοίνης ταύτης ἐστὶ πολλή ἢ κατασκευή, τοῦτο δὲ εὖρηται πάντων μεγαλοπρεπέστατον.

Μοντεζούμew δὲ βασιλεύσαντος καὶ ἄλλων δύο οὐκ ἐπὶ πολὺ, καὶ κατεστραμμένων ἤδη σχεδὸν πάντων τῶν ἐν μέσῳ τῆς τε Ἀτλαντικῆς θαλάσσης καὶ τῆς Εἰρηνικῆς οἰκημένων (πλὴν γὰρ Τλασκαλανῶν, τοὺς ἄλλους πάντας ὑπ' ἐωυτῷ εἶχε ἐς φόρου ἀπαγωγὴν καταστρεψάμενος) κατεστραμμένων δὲ τούτων τὴν βασιλὴν ἐξεδέξατο ἄλλος Μοντεζούμης τότε ἀκμάζουσιν πλούτῳ τε καὶ ἰσχύϊ· ἐθέλει δὲ τὸ οὖνομα τοῦτο σεμνοπρόσωπον λέγειν· καὶ ἦν τὰ μὲν πολεμικὰ ἄλκιμος, ἦν δὲ καὶ ἱεὺς τε καὶ τῶν θείων πρηγμάτων μελεδωνὸς ἐθελοντής· ἀτὰρ ὡς ἐς τὸν θρόνον ἐγκατέστη, τὰ ἔμπαλιν ἤρχετο ποιεῶν τῶν πρότερον ἐδόκεε μετὰ χεῖρας ἔχειν, ὥστε ἐπωνυμίην ἔχειν τὴν εἰρημένην. ἐωυτὸν δὲ σεμνυνόμενος, κόσμον τόνδε Μοντεζούμης ἐστὶ ὁ καταστησάμενος, τοὺς ὑπηρέτας μηκέτι ἐκ τοῦ δήμου γεγονέναι, ποιέων οὐκ ἐωθότα. ὑποχειρίων δὲ γενομένων τῶν ἄλλων, Τλασκαλανοὶ μόνου ἀντέσχον ἔτι Μοντεζούμη καὶ πρήγματα παρεῖχον, οὖρος ἐν τῷ ἢ πόλιν σφί οἰκοδόμηται τειχίσαντες· ἐπεξίοντες δὲ καὶ μαχόμενοι ὀλίγοι πρὸς πολλοὺς οὐκ ἄπαξ μόνου ἀλλ' ἀν' ἔτος, περιεγένοντο· κατὰ δὲ τὸν χρόνον τοῦτον ἄλλα τε ἐφάνη τέρατα, ἐν δὲ δὴ καὶ τὴν λίμνην λέγεται ταραχθεῖσαν δι' αἰτιὴν ἀφανέα ὑπόβρυχα ποιεέσθαι μοῖράν τινα τῆς πόλιν· μετὰ δὲ πυργὸς τοῦ μεγίστου νηοῦ ἐξ αὐτομάτου κατεκαίετο, οὐδὲ πᾶσαν προθυμίην παρεχομένων οἶόν τε ἦν τὸ πῦρ σβεννύναι· ἀστέρες δὲ λαμπροὶ καὶ φῶς τρόπον πυραμίδος ἀνιστάμενον ἐξ ἀνατέλλοντος ἡλίου ἐθουμάσθη τε καὶ ἐπὶ συντυχίᾳ ἐφαίνετο προσημαίνειν· ἀπικόμενος δὲ Μοντεζούμης ἐς τὸν βασιλεῆ τῶν Τεσκουκανῶν καὶ ὑπερθέμενος τοὺς οἰωνοὺς εἶρετο τῇ οἱ ἔκρινε αὐτοὺς· ὁ δὲ εἶπε λέγων ὡς τελευτῆσαι χρὴ τὴν βασιλὴν. ἦν γὰρ κοτε δαίμων τις ἐπιχώριος εἰ

τε ἐγένετό τις Κεξαλκοάτης ἄνθρωπος, τὸν φασὶ τοῦ ἥeros ἄρχειν· τοῦτον νομίζουσι πρῶτον εἶναι τὸν καταδέξαντα γῆν τε ἄρουν καὶ χαλκῷ χρῆσασθαι· εἶναι γὰρ πρότερον οὔτε ἀρηρομένον οὐδὲν οὔτε πόλιν οἰκεομένην· τοῦτου δὲ ζώντος τὴν χώραν πάντα φορέειν αὐτόματον, καὶ ἀπόζειν θεσπέσιον ὡς ἡδὺ, ὀρνέων τε πάντα εὐπορέειν· μετὰ δὲ ἐνσκηψάσης ἐκ θεοῦ μήνιος αὐτὸν ἐκ τῆς χώρας ἐκπεσέειν, ἀποπλῶντα δὲ ἐπὶ πλοίῳ θείῳ ἐξ ὄφις δέρματος πεποιημένῳ λέγειν ὡς ὀπίσω ἐλεύσεται ἢ αὐτὸς ἢ καὶ οἱ ἐκγονοὶ αὐτοῦ· τὸ μὲν νυν εἶναι γνώμη πλείστη ἐγένετο ὡς ὁ χρόνος ἤδη ἐξήκει καὶ ὑπονοστήσει σὺν χειρὶ πολλῇ ἐς τὴν ἑωυτοῦ· εἰ μὲν δὴ ταῦτα ἀληθέα λέγεται, χαιρέτω· οὐ γὰρ οὐδὲ ταύτῃ προστίθεμαι ὡς πιστεύων τοῖσι λογίοισι, ἀπηγγέσομαι δὲ ὅσα ἐγένετο τὰ κατελεχθέντα.

Τῷ δὲ βασιλεῖ μαθόντι τὸ χρηστήριον ἐπιτελείμενον ἀγγέλλουσι ἄνδρες τοῖσι τοῦτο προσετέτακτο ὡς ἤκουσι ξεῖνοι ἀλλόγλωσσοι ἀπὸ θαλάσσης δεηθέντες αὐτῷ ἐς λόγους ἀπικέσθαι· καὶ δὴ καὶ πρὸ τούτων ἀναγκαίῃ κατελελαβήκεε ἄνδρας Ἰβήρας κατὰ δούλων ἄγρην ἀποπλῶντας ἀπενειχθῆναι ἐς τὴν πρὸς ἐσπέρης, ἐκβάντας δὲ, οἷά τε τῆς χώρας ἀκηράτου εὐούσης πολλὸν κερδῆσαι ὥστε ἵμερον ἐμποιῆσαι τοῖσι πολιῆτῃσι· πρὸς ὧν δὴ ταῦτα Μοντεζούμης δείσας μή τί οἱ θεήλατον γένηται ἐκ τῶν ξείνων, ἄνδρας ἔστελλε ἐντελάμενος πάντα οἱ ἀγγέλλειν· τούτων δὲ τῶν ἀγγέλων ἕκαστος ἐπεὰν κατανύσῃ τὸν προκείμενον ἑωυτῷ δρόμον, τοῦτο δὲ ἐστὶ στάδιοι πεντήκοντα, ὁ δὲ πρῶτος δραμῶν τὸ βιβλίον παραδιδοῖ τῷ δευτέρῳ, ὁ δὲ τῷ τρίτῳ· ἅτε δὲ σπουδῇ χρεωμένων ὁδὸς ἡμερησίῃ ἀνήκει ἐς παρασάγγας πεντήκοντα καὶ τέσσαρας· ἐσθῆτα δὲ ἕκαστος ἐπείνυται τοῖσι ἂν ἀγγέλλῃ κατήκουσαν.

Κορτήσιος μὲν ὧν ἐπειδὴ ἀποβάς ἐς τῆς Μεσσηνικῆς τὴν Χερσόνησον καλυυμένην τοὺς τε ἐπιχρῶ

ρίους καὶ τοὺς τούτων προσεχέας παρεστήσατο,
 δῶρα ἐλάμβανε παρθένους εἴκοσι κειμήλιά τε
 πολλά· ἐκ δὲ τῶν παρθένων ἦν μία τῆς δεῖ μνη-
 σθῆναι· ἦν γὰρ γένος μὲν Ἀστέκη, ἀποθανόντος
 δὲ τοῦ πατρὸς μήτηρ ἡ αὐτῆς ἀνδρὶ δευτέρῳ συν-
 οικέει, καὶ τὴν παῖδα, φαμένη δῆθεν ὡς ἡ παῖς
 ἀπόλωλε, ἀποδιδοῖ ἐπ' ἐξαγωγῇ, ἵνα οἱ οἱ ἐσύστε-
 ρον γενόμενοι παῖδες κληρονόμοι ἔωσι· ἀποδημέ-
 ουσα δὲ ἐπὶ συχνὸν χρόνον ἐν τῇ Χερσονήσῳ
 ἔμαθε τὴν ἐπιχωρίην φωνὴν, μαθοῦσα δὲ, οὐ γάρ
 κως ἐγένετο λήθη τῆς γλώσσης τῇ πρὶν ἐχράτο,
 ἐρμήνευσε ἐν μέσῳ τῶν τε Ἀστέκων καὶ Ἰβήρων
 αἰχμαλώτου ἐν τῇ Χερσονήσῳ γενομένου, μετὰ δὲ
 καὶ αὐτὴ τὴν Ἰβήρων γλώσσαν ἐξέμαθέ κη· πρὸς
 δὲ εὐειδῆς ἐοῦσα, παλλακὴ ἐγεγόνεε Κορτησίου·
 οὖνομα δὲ οἱ ἦν Μαρίνη. ἡ μὲν ὦν ἐν ἐρμηνέος
 λόγῳ ἐγένετο, οἱ δὲ ἀναγαγόντες ἀπέπλωον, καὶ
 προσχόντες κατέλεξαν τοῖσι ἐπιχωρίοισι ὡς οὐκ
 ἐπὶ δηλήσι ἤκουσι, ἀλλὰ θεωρίης τε εἵνεκα καὶ
 ἐπιμιξίης, διδόντες δῶρα οὐκ ἀξιόλογα, λαβόντες
 δὲ πολλαπλήσια· τῇ δὲ ὑστεραίῃ σφέας ἐδέκετο ὁ
 ὕπαρχος, θουμάσας τε τὴν σκευὴν τῶν ξείνων καὶ
 ὡς δυνέεται βροντὴν δὴ καὶ κεραυνὸν ἀπείναι·
 πρὸς δὴ ταῦτα γραφὴν ποιησάμενος ἀτρεκέως
 δείκνυσι τὰ γενόμενα καὶ τὴν φύσιν αὐτῶν, πέμ-
 ψας ἐς βασιλέα· οἱ δὲ ἄγγελοι καταβάντες δῶρα
 ἔφερον πολυτελέα, ἅτε ἐόντων Ἀστέκοισι ἐν τῇ
 χώρῃ χρυσέων καὶ ἀργυρέων μετάλλων, οὐ μέντοι
 ἔφασκον βασιλέα καταβήσεσθαι· ταῦτα λέγοντες
 οὐκ ἔπειθον Κορτήσιον, μετὰ δὲ τοῦ ὑάρχου
 ἀγορῆς ἐξέργοντος, ἐπανιστέεται οἱ ἄνδρες πολλοί,
 βουλόμενοι νοστέειν· ὁ δὲ ὡς ἐνδοὺς, ἀλίην ἐποί-
 ησε, ἐκέλευσέ τε πάντα τινὰ παρασκεύαζεσθαι
 ὡς ἀναξόμενον· οἱ δὲ αἰσχυρόμενοι, καὶ πλεόνων
 μείναι αἰρεομένων, ἐπέπαυντο, καὶ κτισθείσης πό-
 λιος, τῇ οὖνομα ἐτέθη πόλις τοῦ ἀληθινοῦ σταυροῦ,
 ἐξῆλθον ἐπικαλυμένων Τοτουάκων ἐπὶ φιλίῃ τε

καὶ συμμαχίῃ· ἐνθαῦτα ἐπεὶ βουλευσαμένοισι ἔδοξέ σφισι τὰ ἀθέμιτα ἱρὰ καταπαῦσαι, δρόμφ ἰόντες ἐπὶ τοὺς νηοὺς τὰ ἀγάλματα ἐξ ἐδρῶν ἀνασπάσαντες συνέκλασαν, τῶν ἱρέων οἰμωγῇ ἀπλῆτῳ χρεωμένων· διὸ, γενομένου οὐδενὸς θεηλάτου μᾶλλον ἐσέβοντο ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων· μετὰ δὲ ταῦτα, τῶν νεῶν μίαν μὲν ἔπεμψε Κορτήσιος ἀγγελέουσιν τῷ βασιλεῖ τῶν Ἰβήρων, τὰς δὲ ἄλλας πάσας ἀπέβαλε· οἱ δὲ στρατιῶται ὡς ἠπιστέατο τὴν συμφορὴν, πρῶτον μὲν ὠρμήματο ὡς καταλεύσונτες, μετὰ δὲ πρηϋνόμενοι ἐς τὴν πολεμίνην ἦσαν πρωθύμως.

Ἐνθεῦτεν δὴ ὀρμεώμενοι ἐστρατεύοντο ἐπὶ τὴν Μεσσηνικῶνα ὀπλῖται τετρακόσιοι, ἵππες δὲ πεντεκαίδεκα, Τοτονάκων δὲ μύριοι καὶ τρισχίλιοι, δούλοι δὲ χίλιοι· μεσοῦντες δὲ ἤδη τῆς ἀναβάσιος ἀπίκοντο ἐς τὴν χώραν τῶν Τλασκαλανῶν, μαχίμωτάτων ἐόντων· ἐς τούτους πρότερον ἦλθον κήρυκες τῶν Ἀστέκων γῆν τε καὶ ὕδωρ αἰτέοντες, τοῖσι ἀπεκρίναντο οἱ Τλασκαλανοὶ· φόρον μὲν, ἄνδρες Ἀστέκοι, οὔτε ἡμεῖς οὔτε πρόγονοί ποτε ἀπαγίνεον, οὐδὲ νῦν προσκυνεόμεν τὸ κράτος ὑμῶν· εἰ δὲ τὴν ἡμετέραν βούλεσθε σίνεσθαι, εὖ ἴστε ὡς οὐ περιοψόμεθα, οὐδὲ τὰς ψυχὰς ἀξιώσομεν προτιμᾶν τῆς ἐλευθερίας· οἱ μὲν οὕτω ἀμείψαντο, μετὰ δὲ πολιορκίης καταστάσης ἰσχυρῆς γυδὲ ἐσενηνεγμένου διὰ πολλῶν ἐτεῶν οὐδενὸς, ἄλλων τε ἐδωδίμων καὶ δὴ καὶ ἀλὸς ἐξέργοντο· οὗτοι μὲν νυν οὕτω ἀντέσχον, νῦν δὲ ἐπιόντος τοῦ Ἰβηρος συνεβουλεύσαντο εἴτε σφέας δέξονται ὡς συμμάχους ἐόντας εἴτε συμβαλέουσι ἐντεταμένως· βουλευομένοισιν δὲ σφισι ἔδοξε ἐς μάχην ἀντίσασθαι πάντας μὲν οὐ, οὐ γὰρ ὦν ἐδόκεε ἐπ' ὀρμῇ γε μὴ πάντα τὰ ἐωυτῶν πρήγματα ἐς πείραν ἐλθεῖν, μούρους δὲ τοὺς ἐκ μίης τῶν γενεῶν ἔσσαν δὲ ἐχόντων τῶν ἐξαραιρημένων, ἔξειν τι τοὺς ἄλλους ἀπολογήσασθαι· ἐνῆγε δὲ μάλιστα ὁ στρατηγὸς τῆς γενεῆς ταύτης, οὐκ ἔων τοῖσι ἐπιού

εἵκειν ἀμαχητί· οὐ γὰρ ἦκειν τὸν Ἰβηρα μᾶλλον ἐπ' Ἀστέκους ἢ οὐ καὶ ἐπ' ἑωυτοὺς, ἀλλὰ πάντα βουλόμενον ὑπ' ἑωυτῷ ποιέεσθαι· ταῦτα ἀκούσαντες οἱ Τλασκαλανοὶ τὴν γνώμην ἐδέκοντο, δεξάμενοι δὲ καὶ παρεσκευάζοντο ὡς ἀντιάσοντες· ἐλαύνων δὲ μετὰ ταῦτα ὁ Κορτήσιος καὶ κατασκόπους προπέμψας ἐνέκυρσέ κως μοίρῃ οὐ πολλῇ τῶν πολεμίων, χειρῶν δὲ ἐς νόμον ἔλθων ἐπεὶ τε ἔτραπέ σφεας οὐκ ὀλίγον, αὐτίκα ὁρᾷ πολλῶ πλεῖνας τοῖσι ἀνδράσι τιμωρέοντας· πρὸς ταῦτα ἄρρωδήσας, τὴν ἵππον μεταπέμπεται, οἱ δὲ ἵπποτασφι δεινὸν παρείχοντο φόβον, οἷά τε οὐ πεπειρημένοισι τοῦ θηρίου· οὐκ ὦν δὴ ὑπεχώρησαν οἱ Τλασκαλανοὶ, ἀλλὰ ἀπιέντες τοὺς οἰστοὺς, δρόμῳ ἐφέροντο ἐπὶ τοὺς Ἰβηρας, παντοίως προσβάλλοντες καὶ κατέλκοντες τοὺς ἐπ' ἵππων ἐόντας· οὐ μέντοι ἐδυνέατο κατελεῖν, ἀλλὰ ταραχθέντες ὑπὸ τε πλήθεος τῶν σφετερῶν καὶ ἐκπλαγέντες τῇ ἀθλίῃ τοῦ πρήγματος, οὐκ ἤθελον τῇ τάξιν ἐμμένειν· ὥς δὲ λόγῳ εἰπεῖν, δύο ἦσαν τοῖσι Ἰβηρσί τε σύμμαχα καὶ τοῖσι ἐπιχωρίοις ἀντίξοα, τῶν τε μηχανῶν ἢ φύσις καὶ τῶν ἵππων τὸ εἶδος· ἃ τε γὰρ οὔτε ἀκούσαντες πρότερον ἦχος τοιοῦτον, οὔτε νῦν ἰδόντες τὸ βέλος ὅπως ἔλθοι, ἐταράσσοντό τε μεγάλως καὶ ἐν ἀπορίῃσι εἶχοντο τῇ ἔδεε τραπέσθαι· ἔνθα δὲ πιεζόμενοι ἀπαλλάσσοντο, ὁ δὲ ἡσθεὶς τῇ ἀπαλλαγῇ ἅμα μὲν ἐδίξητο χῶρον ἐπιτηδεώτερον ἐν τῷ σταθμῷ ποιήσεται, ἅμα δὲ ἐλθόντων ἀγγέλων ἀπὸ τῶν ἐναντίων, τῇ ἀγγελίᾳ ἀπιστέων φυλάκους ἐστήσατο κύκλῳ περὶ τὸ στρατευμα· ταῦτα ἐποίησε, πολλὰς ἔχων ἐλπίδας σφέας νυκτὸς ἐπιχείρησιν ποιήσεσθαι· οἱ δὲ πρὸ τούτου γε οὐδαμῶς ἐδικαίευν νυκτὸς στρατεύεσθαι, οὐδὲ ἂν τότε, ὥς ἐμοὶ δοκέειν, εἰ μὴ ἐξ Ἰβήρων μαθόντες. τῇ δὲ ὑστεραίῃ ἐγίνετο συμβολὴ πολλὸν καρτερωτέρῃ, ὑπαντιαζόντων οἱ μυριάδων τριῶν καὶ πλεόνων, βοῇ τε καὶ πατάγῳ χρεωμένων· ὥς δὲ συντοῖσι Ἰβηρσι πολλοὺς μὲν ἐτρωμάτιζον,

ἦσαν γάρ ἐκεῖνοι οὐ πλεῦνες τετρακοσίων, ἓνα δὲ καὶ τῶν ἵππων κατ' ὧν εἶλον, ἐλόντες δὲ τῇ ὑστεραίῃ ἔπεμπον ἐς τὰς πόλεις ὡς ἀξιοθέhton εἶντα· ἐπεὶ τε δὲ σφέων πολλοὶ ἔπιπτον, οὔτε ἐς πλεόν ἔπρηξαν, ἀπήλαυνον, ἐτελεύτα δὲ ἡ μάχη ἐς λίχων ἀφὰς· ἐπὶ τοσοῦτο γὰρ λέγεται ἐλκῦσαι τὴν σύστασιν· Κορτήσιος δὲ πορευόμενος ἐπεὶ τε τῆς διασφάγος ἔξω ἦν, καὶ ἐς κορυφὴν τοῦ οὐρεος ἀπίκητο, ἐνθαῦτα σταθμὸν ἐποιήσατο· οἱ δὲ ἐναντίοι, καίπερ μεγάλως προσπταίσαντες, τὸ τρώμα ἀνέλαβόν τε καὶ ἀνεμαχέσαντο· ὡς δὲ σφι ἔδοξε ἄλλην ἐπεξευρεῖν προσβολὴν ἐβουλεύσαντο ἐπεὰν τάχιστα νύξ ἐπέλθῃ προσβαλεῖν τῷ στρατοπέδῳ· οἱ δὲ Ἰβηρες, οὐ γάρ κὼς σφεας ἐλάνθανε ταῦτα ἐπιβουλευόμενα, παρεσκευάδατο, σιγῇ μὲν μένοντες τοὺς ἐπίοντας, ἐς ὃ ἂν ἀγχοῦ εἴησαν ἀλλήλων, ἔπειτεν δὲ ἐξαπιναίως ἐμπεσόντες, πάντας ὁμοίως κατεφόνευσαν· ταύτης ὦν τῆς συμφορῆς γενομένης, ἐπιστάμενοι ὡς οὐδαμῶς ἔστι περιγενέσθαι τῶν ξείνων, ὠρμέατο μᾶλλον ἐς εἰρήνην καὶ ὁμολογίην πρὸς τούτους ὧν πρήσσοντας ὅκως γινοίατο σπονδαί, Κορτησίῳ ἔδοξε συναιχμίην συντίθεσθαι, ἐπιλεξαμένῳ εἴ κως συγκύψαντες τωὐτὸ φρονέοιεν, ὡς οὐδεὶς τῶν ἄλλων ἄξιος ἔσται αὐτοῖσι συμβαλέειν· καὶ τοῖσι μὲν ἐδέδοκτο συμμαχιὴν ποιέεσθαι, μετὰ δὲ, ἀπίκουντο ἐς τὴν Ἰρὴν πόλιν, ἐς τὴν ὁμοίως πάντες ἰκνεῦνται τὸν θεὸν τιμήσοντας· ἔνεστι δὲ καὶ ἐς ἐμὲ περιεούσα πυραμὶς τῶν ἐν Αἰγύπτῳ μέζων, οὐ μέντοι ὕψος ἐστὶ τοσοῦτο· τῆς ἐστὶ πανταχῇ μέτωπον ἕκαστον πεντεκαίδεκα πλέθρα, εὐρύσης τετραγώνου, καὶ ὕψος ὀλίγῳ ἔλασσον δυοῖν πλέθροιν, πλίνθους δὲ ἐπιπολῆς ἔχουσα ἀρμοσμένας τὰ μάλιστα· τοῦτο μὲν οὕτω ἐδέδμητο, τὸ δὲ ἐπ' ἐμεῦ ἄτε οὐδενὸς χρεωμένου, ἐπικνέεται χρῆμα μέγα ἀνθέων τε καὶ δειδρύων ὥστε ἀφανὲς γενέσθαι τὸ εἶδος τῆς πυραμίδος· ἐς τὴν πόλιν ταύτην ἐσελθόντες τὰ μὲν πρῶτα ἦσαν οἱ Ἰβηρες ἐν λόγῳ τε καὶ θωῦματι, ἔπειτεν εἴ τ.

ἐντειλαμένου τοῦ Μοντεζούμεω, εἴ τε καὶ ὅτι ἔδεε κακά σφι γενέσθαι ἅ τε ἀγνωμοσύνη χρεωμένοισι περὶ τὰ θεῖα, ἐπεβουλευσαντο οἱ πολῖται τοὺς ἀμφὶ Κορτήσιον πάντας αἰστώσαι· καὶ τῆς ἐπιβουλῆς ταύτης ἐπαΐστου γενομένης, ὥς μὲν φάτις ἔχει, γυναικὸς τευ τῶν δοκίμων ὑποθεμένης τῇ Μαρίνῃ, ὁ Κορτήσιος προσποιούμενος μηδὲν εἰδέναι, τοῦτο μὲν παραρτεέται ὥς δεξόμενος τὴν ἐπιχείρησιν, τοῦτο δὲ τοὺς μάλιστα ἐν τέλει συνειλήσας ὥς ἑξακισχιλίου καταφονεύει· πυνθανόμενοι δὲ ταῦτα οἱ Ἀστέκοι καταρρώδησαντες οἱ μὲν ἔδοσαν σφέας αὐτοὺς τῷ στρατηγῷ, οἱ δὲ οὐκ ἔφασαν ἀπὸ βασιλέως ἀποστήσεσθαι· Ὁ δὲ Μοντεζούμης ἀγγέλους ἔπεμψε δῶρα διδόντας, ἅμα δὲ λέγοντας. Ἐπεμψε ἡμέας βασιλεὺς ὁ Ἀστέκων συλλυπηθησομένους ὑμῖν φόνον τὸν ἔρραψαν οἱ πολῖται, χαίρει δὲ τούτων οὕτω ἀπαλλαξάντων, τίσιν διδόντων ἀδικίῃς τὴν ὑπῆρξαν ἔρδοντες· φησὶ δὲ ἐωυτῷ καὶ ἐκείνοισι οὐδὲν εἶναι πρῆγμα, οἱ δὲ τῇσι ἐωυτῶν κεφαλῇσι ἀναμάξαντες φέρουσι· δῶρα δὲ ἔφερον, οὐ τότε δὴ πρῶτα ἐνείκαντες, ἀλλὰ πολλάκις, χρυσὸν ἄπλετον καὶ εἴματα ἀπὸ ξύλου πεποιημένα· εἰρίοισι γὰρ ἀπὸ ξύλου χρέωνται, τὰ φορμοῦ τρόπον καταπλέξαντες ὥς θώρηκα ἐνδύνουσι. ὁ μὲν νυν δειμαίνων ταῦτα ἔστελλε, ὁ δὲ Κορτήσιος εὐθὺς ἀπελαύνει πρὸς τὰ ἡθεα τῶν Ἀστέκων.

Ἦν δὲ ταῦτα κατὰ εἶρηται χώρα ἄπεδος κοίλῃ ἐοῦσα· πορευομένῳ δὲ οἱ οὐδεὶς ἀντιώθη ἐς μάχην, καίπερ εὐπετέϊ ἔοντι χειρωθῆναι ἐν τῇσι διεξόδοισι· ἡ δὲ πόλις τῶν Ἀστέκων κέεται ὧδε· ἔστι λίμνη μεγάλη, πόλιν κύκλῳ συγκληΐουσα, ἔσοδοι δὲ γίνονται χώματα ἐκ τῆς ἡπείρου τρία, τὸ μὲν πρὸς βορέεω ἔσεχον, τὸ δὲ πρὸς μεσαμβρίῃς, τὸ δὲ τρίτον ἀπ' ἐσπέρης πολλὸν βραχύτερον τῶν ἐτέρων ἔον· ἐδεδμήατο δὲ ἀπὸ λίθων τέλματι εὖ ἁρμοσμένῳ, εὖρος ἔχοντα ὥστε δυώδεκα ἵππους ἐλαύνοντας ὁμοῦ ἰέναι· ἐν δὲ τῇ λίμνῃ βαρίδες πολλαὶ ἐνήσαν ἢ ἡδονῆς εἵνεκα ἢ ἀνδρῶν ἀλιέων χρεωμέ-

νων· καὶ πόλεις οὐκ ὀλίγαι κύκλῳ ἦσαν περὶ τὴν λίμνην ἐληλαμέναι, τῶν μὲν μετεξέτεραι ὡς προάσθεια ἦσαν, αἱ δὲ ἐλεύθεραί κως ὑπῆρχον κατὰ συμμαχίην· ἣν δὲ καὶ λίμνη ἄλλη οὐκ ἐλάσσω, τὴν δεῖ διαπεραιοῦσθαι πρὶν ἢ ἐπὶ τὴν Μεσσικῶνα ἀπικέσθαι· διὰ δὲ καὶ ταύτης τείνουσι ὁδοὶ λίθιναι, γεφύρας ἔχουσαι, τὸν ὕδατος εἵνεκα ὡς πληθύνουν μηδὲν σινέηται· λελυμένων δὲ τούτων, οὐδαμῶς ἔστι ἐσελθεῖν ἐς τὴν Μεσσικῶνα οὐδὲ ἐξελθεῖν, ἀεκόντων τῶν ἐπιχωρίων, εἰ μὴ πλοῖα πάρεστι.

Ἐς τοῦτο ὧν τὸ πεδίον παρεγένετο ὁ στόλος· καὶ διεξελθόντες τὴν ἐσβολὴν ἀφύλακτον ἐοῦσαν, ἐθηεύντο πάντα τὰ παρεόντα· ὡς δὲ ἐγὼ νομίζω, ἡδονὴν ἰδέσθαι οὐδὲν τούτων μάλλον, ὅπισθε μὲν ἀπολιπόντας οὔρεα χιόνι συνηρεφέα πρόσθεν δὲ τῇ μὲν ἴδας τε παντοίας ἰδόντας καὶ λήϊον κάλλιστον καὶ βαθύτατον, τῇ δὲ λίμνας μεγίστας πόλισι κεκοσμημένας· ἐπεὶ τε δὲ ταῦτα θεεύμενοι ἐγένοντο πληρέες, κατέβαινον ἐς τὰ βασιλήϊα, οὐ μέντοι γε αὐτίκα παρήσαν, ἐπὶ χρόνον δὲ ἀναγκαίῃ ἐξέργονται προΐεναι, προσκυνεύντων τῶν δοκίμων καὶ πρήγματα παρεχομένου τοῦ ὄχλου θέης εἵνεκα· τέλος δὲ ὧν ἀπικομένοισι ἀποδέδεκται σφὶ δώματα τὰ τοῦ πρότερον βασιλεύσαντος, μεγάλα ἔδοντα, νείμαντος αὐτοῦ τοῦ βασιλέως, ἅμα δὲ δῶρα διδόντος· τῇ δὲ ὑστεραίῃ Κορτήσιος ἐλθὼν τῷ βασιλεῖ ἐς λόγους ἐδέετο αὐτὸν τὸ λοιπὸν θεῶν τῶν ἐνόμιζε οὐδεμίαν ὥρην ποιέεσθαι, ἀλλὰ θεῷ τῷ τῶν Χριστιανῶν χρέεσθαι, μεμφόμενος τῇ σκαιότητι καὶ πικρότητι τῶν ἐπιχωρίων δαιμόνων· ταῦτα λέγων τῷ Μοντεζούμῃ οὐ κως ἐχαρίζετο, ὁ δὲ ὑπεῖς τῆς ὀργῆς τὴν εἶχε ἀμείζεται τοι σιδε· Οὐδὲν θῶμα, εἴ σοι μὲν χρηστὸς εἶναι φαίνεται θεὸς τὸν νομίζεις, ὃς καὶ συνδιαφέρει τὸν πόλεμον· τὸν σὸν δὲ λόγον ἀκούσας ἐμνήσθην κως τούτων τὰ πρὶν ἐξέμαθον· ἡμεῖς γὰρ οὐδαμῶς αὐτόχθονες, ἀλλ' ἐπήλυδες εἰμεν, οἰκιστὴς δὲ ἡμῶν γέγονε θεός· τὸν δὲ λέγουσι ἱρέες πάλαι ἀποδημήσαντα νῦν ἤδη χρεῶν εἶναι κατίεναι, σὺν τῷ ἐφ'

στράτῳ· πρὸς ὧν ταῦτα ἐσταθμισάμην ἔς σε ἔχειν τοῦτο τὸ χρηστήριον, νῦν δὲ μαθὼν τὸ ἐὼν σύνοιδά σοι θνητῷ ἔοντι· τάχα δ' αἶν καὶ ἐμεῦ πέρι σὺ ἀκούσεις ὥς θεός εἰμι, ἔχων δῶματα χρύσεά τε καὶ ἀργύρεα· τοῦτο δὲ οὐκ ὀρθῶς λέγεται· ἀρχὴν δὲ τὴν ἔχω ἐν χερσὶ, ταύτην ἔχω ἐπιτροπαίην ἐκ τοῦ σοῦ δεσπότεω· σὺ δὲ ἐν τοῖσι σεωυτοῦ οἰκέεις, ἐμὲ ἔχων ἐν πάντι πρήγματι πειθόμενον.

Ὁ δὲ Κορθήσιος ἐπιλεξάμενος ὥς οὐδὲν οἱ χωρέει τούτων τὰ νοέων ἐληλύθεε, βασιλέα συλλαβὼν παρ' ἐωυτῷ εἶχε ἐν φυλακῇ· ταῦτα ποιησάμενος αὐτὸς εἶχε τὸ πᾶν κράτος· μετὰ δὲ ταῦτα ἐξελθὼν πρὸς τὸν αἰγιαλὸν ἐπ' ἄνδρας νεωστὶ ἀπικομένους, τὴν τε πόλιν καὶ τὸν Μοντεζούμην ἐπιτρέπει τῷ μαχιμωτάτῳ τῶν ἀμφὶ ἐωυτὸν· παραλαβὼν δὲ τοὺς κατιόντας, οἱ δὴ τὸ πρῶτον ὠρμέατο ἐπ' αὐτὸν στρατεύεσθαι, ἀναχωρεῖ, πολλαπλησίους ἔχων ἢ τὸ πρὶν, ἐς τὴν Μεσσηκῶνα· ἐνθαῦτα τοὺς Ἀστέκους εὐρίσκει τὰ ἔμπαλιν ποιεῦντας τῶν ἐδόκεε, περικατημένους τε τὰ βασιλῆϊα ἐν τοῖσι ἐνεστρατοπεδένοντο οἱ Ἰβηρες καὶ οἱ σύμμαχοι, καὶ δὴ καὶ Μοντεζούμης, καὶ πάντως πειρεωμένους ἐλείν· ὁ γὰρ ἐπίτροπος τὸν κατεστήσατο στρατηγὸν εἶναι ἀγνωμοσύνη χρεώμενος οὐδὲν ἔσεβε τὰ θεῖα, ἀλλ' ἐν ὀλιγορίῃ εἶχε, καὶ τοὺς μάλιστα ἐν αἶνῃ ἔοντας τῶν Ἀστέκων συλλέξας ἐν χωρίῳ οὐδεμίαν ἔξοδον ἔχοντι κατέκτεινε· οἱ δὲ ἄλλοι ἐτιμώρεον σὺν χειρὶ μεγάλῃ πλήθεος. ταῦτα πυθόμενος ὁ Κορθήσιος περημεκτήςας τῇ συμφορῇ τοῦτο μὲν ἐμέμψατο τῷ βασιλεῖ ὥς αἰτίην ἔχοντι τῆς προσβολῆς ταύτης, τοῦτο δὲ τοὺς ἐωυτοῦ ἔξαγαγὼν τροπὴν ἐποίεετο τῶν πολιορκούντων· ὥς δὲ πολλὸν τοῦτο ἐγένετο καὶ οὐκ ἐπαύετο, ἐλθὼν Κορθήσιος παρὰ τὸν Μοντεζούμην ἔλεγε τάδε· Δαιμόνιε ἀνδρῶν, οὐ παύσονται Ἀστέκοι, ὥς οἴκασι, πρήγματα ἡμῖν παρέχοντες· κῶς δ' ἄνεν τῶν σῶν βουλευμάτων τοιοῦτο πεπρήχθη; ἀρρωδέων δ' ὁ βασιλεὺς πρὸς ταῦτα, εἶμα μεγαλοπρεπὲς περιβαλόμενος, τῷ δήμῳ ἐπέπλησσε τὰ

ἐποίεον, οὐκ ἔων συμβαλέειν, οἱ δὲ ὑπὸ τῶν παρεόντων πρηγμάτων παραχρεωμένοι τε καὶ ἀτέοντες αὐτὸν ἔτυψαν βαλλόμενοι· ὁ δὲ ἐπ' ἀναξίῃ συμφορῇ νομίσας ὅτι οὐκ ἂν ἔτι βιώσιμα εἴη, οὕτω ἔτελεύτα· οἱ δὲ Ἰβηρες ἐπειδὴ σφι σῖτος ἐπελειοίπεε, δρησμὸν μὲν ἐβουλεύσαντο, πυθόμενοι δὲ ὥς λελυμέναι εἰσὶ αἱ γέφυραι ὑπὸ τῶν πολεμίων, ὥστε μηκέτι ὁδὸν εἶναι ἐκ τῆς πόλιος, σχεδίην ἐποιεύντο· παρασκευασάμενοι δὲ, τὴν χρῆν μεταναείραντας ἐς τὰ ἄλλα προσθεῖναι τῆς διεξόδου διαστήματα· ἦσαν δὲ τρία, τῇ ὥρμέατο φεύγειν· νυκτὸς ὦν ἐξῆλθον· εἶχον δὲ ὥς λόγῳ εἰπεῖν χρυσόν τε καὶ ἄργυρον ἀναρίθμητον, καὶ ἄλλα τίμια, εἶχον δὲ τὰς γυναῖκας, τὰ δὲ τέκνα Μοντεζούμew· μέχρι μὲν νυν τοῦ πρώτου διαστήματος σῶοι ἐγένοντο, ἐμπαγείσης δὲ τῆς σχεδῆς ὥς ἀμετάθετον εἶναι, δεινῇσι ἀπορίῃσι ἐνείχοντο· ἀλλ' ὅμως ἐπικειμένων τῶν πολεμίων κατὰ στιβὸν καὶ ἐπὶ πλοίων ἐπιβατευόντων, τοῦ ἔργου εἶχοντο, τὰ διαστήματα ἀναπληρώσαντες πάντα τε ὁμοίως ἐμβάλλοντες τὰ ἐξεκομίζοντο· ἐνθαῦτα ἦν ἀγὼν χαλεπώτατος τῶν ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ, ἅτε νυκτὸς τε ἐπιγενομένης καὶ ἀμφοτέρων μαχομένων προθυμότατα· ἦν δὲ ἐντεταλμένον τοῖσι πολιήτησι φόνον ἀπέντας τοὺς ἀπιόντας ζωγρῆσαι ὥς ἐναγέας τῷ θεῷ· καὶ τοι πολλοὶ ἀντεῖχον μαχόμενοι ἐς ὃ κατεκρεουργήθησαν· καὶ δὴ καὶ λέγουσι διαβάντων τῶν ἄλλων λείπεσθαι ὕστατον ἓνα μούνον, τοῦτον δὲ ἐμπήξαντα τὴν αἰχμὴν ἐπὶ τῷ χεῖλεϊ τοῦ διαστήματος, πῆδημα ποιέεσθαι μέγα ὅσον δὴ κοτε· οὐ γὰρ ἔχουσι τοῦτό γε εἰπεῖν ἀτρεκέως· τοῦτον μὲν οὕτω διαπεφευγέναι, πολλῶν δὲ ἀποθανόντων πολλῶν δὲ ζωγρηθέντων τέλος τοὺς περιέοντας ἅμα ἡμέρῃ διαφωσκούσῃ εἶναι ἐν τῇ ἡπείρῳ· ἀλλὰ οὐδὲ ὥς ἦσαν τῆς συμφορῆς πεπauμένοι· εἴσι δὲ ἐκεῖ χώματα αἱ πυραμίδες καλεόμεναι, οὐ πολὺ διαφέρουσαι τῶν ἐν Αἰγύπτῳ· ἐνθαῦτα τοὺς πολεμίους συμβαλόντας τε καὶ ἐπηρεύζοντας ἀπα

σάμενοι, εἰ ὀλίγησι ἡμέρησι μόγῃς ἐκομίσθησαν ἐς τὴν τῶν Τλασκαλανῶν.

Ἐπισχῶν δὲ χρόνον, ὁ Κορτήσιος ἐνθεῦτεν ἔδητ' αὖ τὴν χώραν τῶν προσεχέων ἔχθρων ἐόντων, ἐς δ' ἀναλαβὼν τὴν κακότητα ἐσκατέβαινε ἐς τὴν κοίλῃν γῆν· ἐπέδρην δὲ ποιεόμενος τὴν Μεσσικῶνα παντάχῃθεν ἐπεχείρησε ἐλεῖν, ὥς δὲ οὐκ ἐχώρει, ἐν τῇ πόλει τῶν Τλασκαλανῶν ἐκέλευσε τριηρέας ναυπηγέειν· ἄτε δὲ ἐόντων προθύμων καὶ παντὸς τῶν ἐπιχωρίων ἐργαζομένου ἦνετο τὸ ἔργον· καὶ γὰρ ξύλον μὲν αὐτόθι παρῆν ἀφθόνως, τὸν δὲ σίδηρον εἶχον διασώσαντες ὅτε τὰς νέας κατέδυσαν· ποιησάμενοι δὲ οὐδένα χρόνον ἐλίνυον, στέλλοντες τὰ μέρεα κατ' ἓν παρεσκευασμένα ἐπὶ τὴν λίμνην· ἐνθεῦτεν οἱ Ἰβηρες οἱ μὲν ἐπιβάται ἐόντες ἐπὶ τῶν δυνώδεκα τριηρέων, οἱ δὲ κατὰ τὰ χῶματα ἐπεχείρειον· τὸ μὲν τοι πρῶτον οὐδὲν σφί ἐχώρει, ἀλλὰ προσέπταισαν μεγάλως· τοὺς δὲ ζωγρηθέντας, ἐόντας ἐξήκοντά κου, δῆσαντες οἱ Ἀστέκοι ἔθυον, ὠρυόμενοι τε καὶ κροταλίζοντες· οἷά τε δὲ τοῦ χώρου ἐν τῷ θύουσι ὑψηλοτάτου ἐόντος, πάντα ἐγένετο φανερά, ὥστε οἱ Ἰβηρες ἐν ἀρρῶδιῃ ἦσαν καὶ ἀελπτίῃ τοῦ σωθῆναι· καὶ δὴ καὶ οἱ ἱρέες θεοπρόπιον κατέλεξαν, βώσαντες ὥς ἐν ἡμέρησι ὀκτὼ πάντες ἀπολέονται οἱ ξεῖνοι· πρὸς τοῦτο οἱ σὺν μαχοὶ ἐπὶ χρόνον ἀπίστανται, караδοκέοντες τῇ πεσέεται τὰ πρήγματα, ἰδόντες μέντοι ὥς ἐς οὐδὲν ἔρχεται τὰ λόγια, μετέβαλόν τε τὴν γνώμην καὶ συνεξεπρήξαντο τὴν ἀδικίην τὴν ὑπῆρχον οἱ Ἀστέκοι· ὥς δὲ οὐκέτι ἀντισχεῖν ἠδυνάετο οἱ πολλοί, παρέδωκαν σφέας αὐτοὺς τῷ Κορτησίῳ· ὁ δὲ ὦν εἶλε πόλιν νεκρῶν μεστήν, καὶ διεφθαρμένην· οὗτοι μὲν οὕτω ἐχειρώθησαν, μετὰ δὲ γενεάς οὐ μάλα πολλὰς περιῆλθε τοὺς Ἰβηρας τίσις τῶν ἠδίκησαν· ἐγένετό τε γὰρ καὶ ἐπ' ἐμεῦ διετέλεσε ἐοῦσα στάσις τε καὶ ταραχὴ, ἀφόρητος ὥς ἐν οὐδεμίᾳ ἄλλῃ χώρῃ.

